

ÂŞIK ŞİİRİNE MÜDAHALELER -1- ÂŞIK ŞİİRİNİ TÜRKÜLEŞTİRENLERİN ŞİİRE MÜDAHALE HAKKI OLAMAZ!

Prof.Dr. Saim SAKAOĞLU

Bir tarihte küçük bir yazı kaleme almıştım; adı “Eski ‘Bahçeler’den Korkan Öğretmen” idi (Sakaoğlu, **Erciyes**, 8 (92), Ağustos 1985, 25-26)

Bu yazımda, Kemal Demiray’ın hazırladığı, *Temel Öğretim Okulları / Türkçe 8. Sınıf* (1983) adlı kitabında yer alan, Ahmet Hamdi Tanpınar’ın “Bursa’da Zaman” adlı şiirinden ‘atılan’ bir mısra üzerinde durmuştuk. Bu şiir mesnevi tarzında kafiyelediği için, atılan (unutulan, alınmayan da diyebilirsiniz!) mısradan ötürü kafiye düzeni bozulmuş, mesela **rr/ss/şş/tt** şeklinde giderken birdenbire **u/üü** düzeniyle karşılaşıyorsunuz. Alınmayan mısra şu idi:

Türbeler, camiler, eski bahçeler

‘Bu mısra niye alınmaz ki?’ diye düşünürken aklımıza Sayın Demiray’ın ‘eski bahçeler’i sevmeyi düşüncesine takıldı ve yazımıza da öyle bir başlık koyuvermiştik. (Kitabın ertesi yılki basımında (1983) eksik mısra yerine konulmuştur.)

Özetlersek, hangi niyetle olursu olsun, pek ünlü bir şiirimizin kafiye düzenini de bozacak şekilde bir mısraı atılıvermişti.

Gelelim Sümmanî’ye... Acaba onun başına, daha doğrusu bir şiirinin başına neler gelmiş, bir görelim. Aşağıda biri âşığımız hakkında hemşerisi olan bir öğretim üyesi tarafından hazırlanmış kitaptan alınan, öbürü ise o şiirin evirilip çevirilip türkü haline getirilen şekillerini okuyacaksınız. Ancak bu evirilme aşamasında asıl şiirimizdeki üçüncü dörtlük atlanılmıştır. Ayrıca her iki metnin yazımına sadık kalınmış, herhangi bir düzeltme yoluna gidilmemiştir,

A. Âşık Sümmanî’nin şiiri

*El ele vermişler gelen güzeller
Bir Tanrı selâmın vermez misiniz
Mevlâm sizi süs için mi yaratmış
Ben gel deyince gelmez misiniz*

*Gurbete gidenler azığın alır
Kimisi gider de kimisi kalır
Kimi cevap için Kâbe’ye varır
Kâbe kapınızda bilmez misiniz*

*Karadır kaşınız yaydan nic’ olur
Bugün dünyâ yarın ahiret nic’ olur
Bir gönül yapması yüz bin hac olur
Siz gönül yapmasın bilmez misiniz*

*Sümmânî’yem ey dil yâri nideyim
Başım alıp diyâr diyâr gideyim
Yarın mahşer günü dava edeyim*

Siz mahşer yerine gelmez misiniz (Abdülkadir ERKAL (2007), Âşık Sümmanî, Erzurum, 332)

B. Şiirin Türküleşen Şekli

*Ceylan gözlerine kurban olduğum
Tanrı selamını almazmısınız?
Mevlam sizi süs için mi yarattı?
Siz gel demeyince gelmez misiniz?*

*Gurbete gidenler azzığın alır
Kimisi gider de kimisi kalır
Kimi sevap için Kâbeye varır
Kâbe kapınızda bilmez misiniz*

..... (alınmayan dörtlük)

*Sümmanîyim ben bu derdi niderim
Başım alır diyar diyar giderim
Yarın mahşer günü dava ederim
Mahşer yerine siz gelmez misiniz* (Sabahat Akkiraz, Türkülerle Gide Gide, 2003?)

NOT: Sümmanî'nin şiirini, hakkında yayımlanan daha önceki kitaplarda yer alanlarla da karşılaştırmak bu yazımın konusu değildir. Burada bir şiirin nasıl değiştirildiğinin gösterilmesi amaçlanmıştır.

Bu türkü için kasetin tanıtım kâğıdında *Söz*'ün Sümmanî'ye, *Müzik*'in ise Musa Eroğlu'na ait olduğu kaydı var. Acaba Sümmanî'nin şiirine dokunan sihirli el Sayın Eroğlu'nun eli olmasın! Ancak tanıtım kâğıdındaki metnin yazımı hatalıdır, biz türkü metnini aynen aldık. Sümmanî'de olmayan şiirin adı ise kasette *Ceylan Gözüm* olarak verilmiştir.

Aşağıda bir âşık şiirine nasıl müdahale edildiği, şiirin âdeta yeniden yazıldığı örnek mısralarla gösterilecektir. Bu alanın uzmanlarına, 'Olmaz, bu kadar da olmaz!' dedirtecek derece asıl şiirin baştan çıkarılmasının bu tehlikeli örneğine rastlamak pek de kolay olmayacaktır.

Şiir ile türkü arasındaki görülen ve okuyucularımıza ulaştırılması uygun olan bazı değişiklikler aşağıda gösterilmiştir.

1. Şiirdeki üçüncü dörtlük türküde yoktur; ancak kasetteki 12 parçanın iki tanesi dört dörtlükten oluşmaktadır. Bu dörtlüğün alınmama sebebi, türkünün uzun olacağı düşüncesi midir, bilemiyoruz. Konusu ise bir bütünlük sağladığı için alınabilirdi diye düşünüyoruz.

2. Türküde yazım kurallarına uyulmamıştır. Bazı soru ekleri (mı, mi) bitişik yazılmıştır (1/2 ve 4). Özel adlar kesme işaretiyle ayrılmamıştır. Bağlaç olan 'de' bitişik yazılmıştır. Tabii derlemenin işaretlerini yayıncı arkadaşımız koymuştur.

3. Farklı yazımla görülen bir kelime vardır: azık – azzık.

4. Kelimelerde, eklerde, hatta mısralarda önemli değişiklikler yapılmıştır; bazılarında özellikle dikkatinizi çekmek isteriz:

a. Mısra baştan başa değiştirilmiştir. Sümmanî'deki,

El ele vermişler gelen güzeller (1/1) mısraı türküde,

Ceylan gözlerine kurban olduğum biçimini almıştır. Acaba, şiiri türküleştirenin böyle bir hakkı var mıdır? Olay, biraz da romandan senaryo hazırlayanların yaptığı işi andırıyor.

b. Mısra büyük ölçüde değiştirilmiştir. Sümmanî'deki,

Sümmanî'yem ey dil yâri nideyim (4/1) mısraı türküde,

Sümmanî'yim ben bu derdi niderim biçimini almıştır. Diğer bir örnekte de; Sümmanî'de,

Bir Tanrı selâmın vermez misiniz (1/2) mısraı türküde,

Tanrı selamını almazmısınız biçimini almıştır.

c. Kelimeler aynı kalmakla birlikte yerleri değiştirilmiş ve mısraa yeni bir biçim verilmiştir. Sümmanî'deki,

Siz mahşer yerine gelmez misiniz (4/4) mısraı türküde,

Mahşer yerine siz gelmez misiniz biçimini almıştır.

ç. İlk ve son dörtlüklerde kafiye ve redifle ilgili kelimelerin zamanları değiştirilmiştir:

Yaratmış - yarattı, nideyim - niderim, gideyim - giderim, (dava) edeyim - (dava) ederim

d. Bir fiil farklı bir biçime sokulmuştur. Birinci dörtlükteki, *selam ver-* biçimindeki fiil, *selam al-* biçimini almıştır. (1/2)

e. İkinci dörtlük bir kelime değişikliği dışında aynen korunmuştur. Sümmanî'deki

Kimi cevap için Kâbe'ye varır (2/3) mısraı türküde,

Kimi sevap için Kâbe'ye varır biçimindedir. “Kâbe'ye ne için gidilir?” sorusunun cevabı ne olmalıdır? *Kâbe'ye cevap için gidilir / Kâbe'ye sevap için gidilir*. Görünüşte ikinci mısra akla yakın gelmektedir. Bu mısraın doğru biçimi daha önceki basımlarına bakmanın uygun olacağı görüşüdeyiz. f. Bütün bunlara karşılık yapılmayan (!) değişiklikler vardır. Biz, sadece ilk dörtlükteki bir noktaya eğileceğiz. İlk mısradaki, *El ele vermiştir gelen güzeller* (1/1) deniliyordu. “Müdahaleci”nin mısraı ise,

Ceylan gözlerine kurban olduğum biçimindeydi.

Sümmanî, “güzeller”den söz ediyor, “müdahaleci” ise “ceylan gözlü”den, “ceylan gözlüler”den değil... Böylece, çokluk olan özne teklik nesne oluveriyor. Ancak dörtlüğün devamındaki, “almazmısınız”, “sizi” ve “gelmezmişiniz” söyleyişleri hep çokluğunu korumuştur. “Müdahaleci”, nedense bu değişikliği yapmamıştır. Belki de, bu değişikliğin şiirde başka değişikliklere yol açacağını hesap ederek “es” geçmiştir. Öyle ya, o takdirde, “almazmısınız” “almazmısın”, “gelmezmişiniz” “gelmezmişin” olacaktır ve hece sayısında azalma olacaktır. “Sen” ve “siz” söyleyişi sayıyı etkilemeyeceği için fark edilmemiştir bile.

Gelecek yazımızda Karaca Oğlan'ın *Elif* şiirindeki bir kelime üzerinde duracak, bazen bir kelimenin bile değiştirilmesinin şiirin ahengini nasıl bozabileceğini göstermeye çalışacağız.

19. yüzyılın en güçlü âşıklarından olan Sümmanî'nin oğlu Fahri'nin oğlu olan Hüseyin'in ustası amcası Şevki Çavuş'tur. Babası Fahri'den de bilgiler edinmiştir. 1937 yılında Narman'ın Samikale köyünde doğan âşığımız 2002 yılında Bursa'ya yerleşmiştir. İlkokul mezunu olan âşığımızın soyadı Yazıcı olup Sümmanoğlu mahlasını kullanmaktadır. Halk hikâyeleri tasnif ettiği gibi (musannif) aynı zamanda iyi bir de anlatıcıdır. Dudakdeğmez dalındaki şiirleri ve güzellmeleriyle tanınmıştır. Amcası Fahri Çavuş'un oğlu Nusret de güçlü bir âşık idi: 1945-20 Ocak 2003.

Aşağıdaki şiiri ZEDELER diye de bilinir. Şiirin yayımlandığı Kız dergisi Atatürk Üniversitesi'nce yayımlanmıştır.

ZEDELER

*Hoyrat ok atmasın gül yüzlü yâre
Duvağı dokunur tülü zedeler.
Yanılıp esmesin deyin rüzgâra,
Yanağa dokunur alı zedeler.*

*Cananımın emsali var sanmayın,
Uçan kuşa pay bile yok sanmayın,
Su isterken her gözeden sunmayın,
Damağa dokunur, dili zedeler.*

*Yâra deyin odasından çıkmasın,
Hain gözler kör olsun da bakmasın,
Gerdanına yakut zümrüt takmasın
Bukağa dokunur, halı zedeler.*

*Perde çeksin, güneş bile vurmasın,
Sümmanoğlu'ndan gayrısı görmesin,
Kıskanırım, kemer dahi sarmasın,
Saç bağı dokunur, beli incinir. (Güzelleme, Kız, 1 (1), Ağustos 1979, 33)*